

2002.07.11 postanow. SN IV CKN 1213/00

Plan podziału sporządzony po wejściu w życie u. o z. r. powinien uwzględniać nową treść art. 1025 § 1 k.p.c., choćby postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed wejściem w życie tej zmiany, a jego podstawę stanowił bankowy tytuł wykonawczy.

Przewodniczący: SSN Zbigniew Strus.

Sędziowie SN: Teresa Bielska-Sobkowicz (sprawozdawca), Zbigniew Kwaśniewski.

Postanowieniem z dnia 25 lutego 1998 r. Sąd Rejonowy w G. dokonał podziału sumy 121.000 zł stanowiącej cenę nabycia uzyskaną ze sprzedaży licytacyjnej nieruchomości w G. przy ul. K. Ustalił, że w podziale tej sumy uczestniczą wierzycielności i prawa:

a) Komornika Sądu Rejonowego w G. w kwocie 14.183,03 zł z tytułu kosztów egzekucyjnych;

b) Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego w G. w kwocie 1.530 zł z tytułu opłaty za udzielenie przybicia;

c) Skarbu Państwa - Urzędu Skarbowego w G. w kwocie 3.428 zł z tytułu podatku od nieruchomości;

d) Banku Spółdzielczego Rzemiosła w G. w kwocie 1.021.821,30 zł z tytułu kredytu bankowego;

e) Banku G. S.A. Oddziału w P. w kwocie 900.437,49 zł z tytułu kredytu bankowego;

f) Banku G. S.A. Oddziału w P. w kwocie 200.000 zł z tytułu hipoteki ujawnionej w księdze wieczystej Kw (...);

g) P. Bank S.A. Oddział G. w kwocie 36.571,11 zł z tytułu hipoteki ujawnionej w księdze wieczystej Kw (...);

h) Banku Spółdzielczego Rzemiosła w G. w kwocie 424.293,20 zł z tytułu hipoteki ujawnionej w księdze wieczystej Kw (...).

Ustalił, że w wyniku podziału sumy uzyskanej z egzekucji przypadają wierzycielom następujące kwoty:

a) 14.183,03 zł - Skarbowi Państwa - Komornikowi Sądu Rejonowego w G.;

b) 1.530 zł - Skarbowi Państwa - Sądowi Rejonowemu w G.;

c) 3.428 zł - Skarbowi Państwa - Urzędowi Skarbowemu w G.;

d) 54.128,05 zł - Bankowi Spółdzielczemu Rzemiosła w G.;

e) 47.730,92 zł - Bankowi G. S.A. Oddział w P.

Ponadto orzekł o wygaśnięciu hipotek ujawnionych w księdze wieczystej Kw nr (...).

Po rozpoznaniu zarzutów wniesionych przez P. Bank S.A. Sąd Rejonowy w G. postanowieniem z dnia 11 września 1998 r. zatwierdził plan podziału dokonany powyższym postanowieniem. Z dokonanych ustaleń wynika, że egzekucja została wszczęta w dniu 1 marca 1995 r. na skutek wniosku złożonego przez Bank Spółdzielczy Rzemiosła w G. na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyciągów z ksiąg bankowych z dnia 5 kwietnia 1993 r. i 25 października 1993 r. wystawionych przeciwko dłużnikowi Romanowi B. i zaopatrzonych w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Uczestnikami postępowania z mocy art. 922 k.p.c. byli wierzyciele hipoteczni - Bank G., P. Bank S.A. i Bank Spółdzielczy Rzemiosła. B. Bank G. w dniu 23 lipca 1997 r. złożył wyciąg z ksiąg banku wystawiony przeciwko Romanowi B. wraz z klauzulą wykonalności nadaną przeciwko jego małżonce - Danucie B. Tytuły

wykonawcze tego Banku i Banku Spółdzielczego Rzemiosła zawierają oświadczenia, że wierzytelność istnieje z tytułu kredytu bankowego. Sąd Rejonowy nie uwzględnił zarzutu P. Banku, w myśl którego jego wierzytelność, której tytułem był kredyt bankowy, powinna być zaliczona do tej samej piątej kategorii, co wierzytelności innych banków - na podstawie art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. Zdaniem Sądu, tytuł wykonawczy (jeden z trzech dotyczący tej samej wierzytelności) wystawiony na podstawie ksiąg tego Banku dotknięty jest wadą formalną. Wystawiony został nie tylko przeciwko dłużnikowi Romanowi B., ale także przeciwko jego małżonce Danucie B. jako współwłaścicielce nieruchomości, chociaż nie była ona podmiotem żadnej czynności bankowej. Jego wystawienie narusza zatem art. 53 ust. 2 ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. - Prawo bankowe. Wobec tego, że tytuł ten stał się podstawą wpisu hipoteki w księdze wieczystej, zabezpieczona hipoteką wierzytelność podlega zaspokojeniu w szóstej kategorii, zgodnie z art. 1025 § 1 pkt 6 k.p.c.

W ocenie Sądu Rejonowego, nawet gdyby uznać tytuł wykonawczy na rzecz P. Banku za prawidłowy, to i tak wierzytelność nim objęta nie mogłaby być zaliczona do piątej kategorii zaspokojenia. Tytuł ten został złożony bowiem w postępowaniu egzekucyjnym po dniu 1 stycznia 1998 r. Z tą zaś datą skreślony został art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. z mocy art. 47 pkt 3 w związku z art. 52 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz. U. z 1997 r. Nr 121, poz. 769). Zgodnie zaś z art. 51 ust. 1 tej ustawy przepisy dotychczasowe stosuje się tylko do postępowań egzekucyjnych wszczętych przed dniem jej wejścia w życie. Dotychczasowe przepisy stosuje się więc tylko wobec wierzycieli, którzy złożyli wydane na ich rzecz tytuły wykonawcze przed dniem 1 stycznia 1998 r. P. Bank ujawnił swój tytuł po tej dacie, zatem nie może być zaspokojony w kategorii piątej.

Sąd Rejonowy nie podzielił także zarzutu, że w planie podziału powinny być także uwzględnione odsetki od wierzytelności P. Banku. W księdze wieczystej figuruje wpis: "hipoteka przymusowa na rzecz P. Banku S.A. z odsetkami w wysokości 9,9% od dnia 31.01.1992 r.". Taki zapis, nie wskazujący w jakiej skali (rocznej, miesięcznej czy innej) należne są odsetki, nie pozwala zdaniem Sądu na ich obliczenie, a tym samym na umieszczenie odpowiadającej tym odsetkom kwoty w planie podziału.

Rozpoznający sprawę na skutek zażalenia P. Banku Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 30 kwietnia 1999 r. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego jedynie w części dotyczącej wpisu sądowego, w pozostałej zaś części oddalił zażalenie, dzieląc w całości ustalenia i oceny prawne poczynione przez Sąd Rejonowy.

Postanowienie powyższe zaskarżył kasacją uczestnik postępowania P. Bank S.A. w W., zarzucając:

1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie następujących przepisów:

a) art. 53 ust. 2 ustawy - Prawo bankowe z dnia 31 stycznia 1989 r. przez błędne przyjęcie, że tytuł wykonawczy został wystawiony przez wierzyciela z naruszeniem tego przepisu,

b) art. 481 § 1 i 2 k.c. przez błędne przyjęcie, że brak podstaw do uwzględnienia w planie podziału odsetek od kwoty przypadającej wierzycielowi,

c) art. 3 ust. 1, art. 5, art. 67 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece z dnia 6 lipca 1982 r. przez bezzasadne i niedopuszczalne obalenie domniemania, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym, przez pominięcie rękopisem wiary publicznej ksiąg wieczystych, oraz przez pominięcie konstytutywnego charakteru wpisu hipoteki w księdze wieczystej;

2) naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na wynik sprawy, to jest:

a) art. 1028 § 2 k.p.c. oraz art. 804 k.p.c. poprzez niedopuszczalne badanie przez Sąd, czy zasadny i wymagalny jest obowiązek zapłaty objęty tytułem wykonawczym;

b) art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 244 § 1 k.p.c. i art. 252 k.p.c. w związku z art. 53 ust. 1 ustawy - Prawo bankowe z 1989 r. przez błędne ustalenie, że nie zostało wykazane, by Danuta B. dokonała jakiegokolwiek czynności bankowej z P. Bank S.A. i błędne ustalenie, że tytuł wykonawczy z dnia 20 lipca 1993 r. dotknięty jest wadą formalną;

c) art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 51 ustawy o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów przez niezaliczenie należności P. Banku do kategorii piątej i błędne przyjęcie, że złożenie przez wierzyciela tytułu wykonawczego przed dniem 1 stycznia 1998 r. decyduje o zastosowaniu w stosunku do niego tych przepisów;

d) art. 365 § 1 k.p.c. przez podważanie prawomocnego orzeczenia sądu, jakim jest wpis hipoteki.

W konkluzji skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący podnosił w kasacji szereg zarzutów. Najistotniejszym, wymagającym rozważenia w pierwszej kolejności, jest podnoszony w ramach drugiej podstawy kasacyjnej zarzut naruszenia art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. w związku z art. 51 ustawy z dnia 6 grudnia 1996 r. o rejestrze zastawów - dalej zwaną u. z. r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 149, poz. 703 ze zm.). Jeżeli bowiem ten zarzut okazałby się niezasadny, kasacja podlega oddaleniu niezależnie od tego, czy pozostałe są trafne.

Skarżący upatrywał naruszenia tych przepisów w tym, że do piątej kategorii zaspokojenia, określonej w art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c., nie zaliczono jego wierzytelności z tytułu kredytu bankowego, zabezpieczonej na nieruchomości dłużnika wpisem hipoteki przymusowej. Wbrew jednak zarzutom skarżącego, prawidłowe zastosowanie tego przepisu przez Sąd Okręgowy nie mogło doprowadzić do uwzględnienia w planie podziału wierzytelności banku w tej właśnie grupie z następujących przyczyn.

W dacie wydania zaskarżonego postanowienia art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. nie obowiązywał, został bowiem skreślony przez art. 47 pkt 3 u. z. r. z dniem 1 stycznia 1998 r. Wobec tego jednak, że egzekucję z nieruchomości dłużnika wszczęto przed tym dniem, powstaje pytanie, czy o zaliczeniu wierzytelności banków z tytułu udzielonych kredytów do określonej kategorii zaspokojenia decyduje treść art. 1025 § 1 k.p.c. w dotychczasowym, czy nowym brzmieniu. Wątpliwości budzić mogła bowiem wykładnia art. 51 ust. 1 u. z. r., zgodnie z którym do postępowań egzekucyjnych wszczętych przed dniem wejścia w życie u. z. r., na podstawie wyciągów z ksiąg bankowych oraz innych dokumentów związanych z dokonywaniem czynności bankowych, stwierdzających zobowiązania na rzecz tych banków i zaopatrzonych w oświadczenie, że oparte na nich roszczenia są wymagalne, mających moc tytułów wykonawczych bez potrzeby uzyskiwania dla nich sądowych klauzul wykonalności, stosuje się przepisy dotychczasowe.

Problemem tym zajmował się Sąd Najwyższy stwierdzając w postanowieniu z dnia 24 czerwca 1999 r., I CKN 269/99 (OSNC 2000 r., nr 2, poz. 29), że art. 51 ust. 1 u. z. r. stanowi normę intertemporalną rozstrzygającą jedynie kwestie wiążące się z ustanowieniem nowej regulacji w zakresie uproszczonego dochodzenia należności przez banki, przewidzianego w ustawie z dnia 31 stycznia 1989 r. - Prawo bankowe (jedn. tekst Dz. U. z 1992 r. Nr 72, poz. 359). Ustawa ta również została znowelizowana przez art. 48 pkt 3 i 4 u. z. r., w szczególności gdy chodzi o możliwość prowadzenia w dalszym ciągu egzekucji administracyjnej (według

nowego uregulowania dopuszczalna jest jedynie egzekucja sądowa) i możliwość wystawiania przez banki tytułów wykonawczych w związku z czynnościami bankowymi dokonany przed dniem 1 stycznia 1998 r. (po tej dacie banki mogą wystawiać tylko bankowe tytuły egzekucyjne i to tylko przeciw osobie, która złożyła oświadczenie o poddaniu się egzekucji). Przepisy te co prawda ostatecznie nie obowiązywały, bowiem w dniu 1 stycznia 1998 r. weszła w życie nowa ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. Nr 140, poz. 939 ze zm.), zawierająca w art. 96-98 odpowiednik przepisów objętych regulacją art. 48 pkt 3 i 4 u. z. r. Pomimo wejścia w życie nowego Prawa bankowego, art. 51 u. z. r. nie został uchylony, ale jego zakres jest ograniczony do kwestii wskazanych wyżej (por. uzasadnienie cytowanej uchwały). Nie odnosi się on w ogóle do kwestii, czy po dniu 1 stycznia 1998 r. sąd sporządzający plan podziału może stosować art. 1025 k.p.c. w dotychczasowym brzmieniu. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela pogląd prezentowany w cytowanej uchwale, w myśl którego "plan podziału sporządzony po wejściu w życie u. o z. r. powinien uwzględniać nową treść art. 1025 § 1 k.p.c., choćby postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte przed wejściem w życie tej zmiany, a jego podstawę stanowił bankowy tytuł wykonawczy". Na uzasadnienie tego stanowiska powołano trafnie art. XIV p.w.k.p.c., wyrażający zasadę nakazującą, by w razie zmiany ustawy w toku postępowania kolejne czynności dokonywane były według nowej ustawy.

W sprawie doszło zatem do naruszenia art. 1025 k.p.c. w związku z art. 51 u. z. r., jednak nie z przyczyn, na które powoływał się w kasacji skarżący P. Bank. Prawidłowe stosowanie tego przepisu powinno prowadzić do sytuacji, w której ani skarżący, ani pozostałe uczestniczące w postępowaniu banki nie mogły korzystać z przywileju egzekucyjnego w postaci pierwszeństwa zaspokojenia należności z tytułu udzielonych kredytów przed należnościami wymienionymi w punktach 6-8. Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c., w tej samej piątej kategorii mieściły się należności z tytułu kredytów bankowych, niezależnie od tego, czy były zabezpieczone hipotecznie, czy też nie (por. uchwała SN z dnia 28 maja 1993 r., III CZP 67/99, OSNC 1994 r., nr 1, poz. 8). Przywilej ten został uchylony wspomnianą nowelizacją, zgodnie z którą wierzytelności banków z tytułu kredytów zabezpieczonych hipotecznie zaliczone zostały do kategorii szóstej i podlegały zaspokojeniu według przysługującego im pierwszeństwa, a niezabezpieczone w ten sposób - do kategorii siódmej i podlegały zaspokojeniu stosunkowo do wysokości każdej z nich. Ponieważ jednak skarżący, jak wskazano na wstępie, zarzucał naruszenie art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c. poprzez niezaliczenie jego wierzytelności do kategorii piątej, nie kwestionował natomiast zaliczenia do tej kategorii wierzytelności Banku Spółdzielczego Rzemiosła w G. i Banku G.S.A. Oddział w P., tak sprecyzowanej kasacji nie można uwzględnić. Granice kasacji wyznaczają bowiem podstawy kasacji, ich uzasadnienie i wnioski (art. 393¹¹ k.p.c.) i poza te granice Sąd Najwyższy wyjść nie może, z urzędu biorąc pod rozwagę jedynie nieważność postępowania. Nie było zatem objęte granicami kasacji uwzględnienie w planie podziału w wyższej kolejności wierzytelności pozostałych banków z tytułu kredytów zabezpieczonych hipotecznie.

Wobec powyższego, nie było potrzeby szczegółowego odnoszenia się do pozostałych zarzutów skarżącego, bowiem nawet w wypadku uznania ich zasadności, kasacja nie może być uwzględniona. Stwierdzić jedynie należy, że trafnie skarżący zarzucał naruszenie art. 481 § 1 i 2 k.c. Sąd Okręgowy uznał, że wobec tego, że wpis hipoteki przymusowej nie zawiera określenia terminu płatności odsetek, nie można ich obliczyć, zatem nie jest też możliwe umieszczenie odpowiadającej odsetkom kwoty w planie podziału. Istotnie, wpis w księdze wieczystej nie jest w tym zakresie precyzyjny, jednak wysokość odsetek obliczyć można uwzględniając treść art. 360 k.c. (w braku odmiennego zastrzeżenia co do terminu płatności odsetek są one płatne co roku z dołu).

Błędnie też uznał Sąd Okręgowy, że tytuł wykonawczy ujawniony został w postępowaniu egzekucyjnym już po dniu 1 stycznia 1998 r. i również z tej przyczyny nie było możliwe uwzględnienie wniosku o zaliczenie wierzytelności do piątej kategorii zabezpieczenia. Gdyby uznać stanowisko Sądu za prawidłowe, to konsekwentnie w ogóle tytuł ten nie mógłby być podstawą egzekucji. Nie wnikając bliżej w tę kwestię, należy jednak wskazać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego pozytywnie rozstrzygnięto potrzebę wyeliminowania z obrotu prawnego bankowych tytułów wykonawczych, które nie zostały przed dniem 1 stycznia 1998 r. wykorzystane w inicjatywie egzekucyjnej (por. uchwały z dnia 16 grudnia 1998 r., III CZP 50/98, Przegląd Sądowy 1999 r., nr 6, poz. 129 i z tego samego dnia, III CZP 46/98, OSNC 1999 r., z. 7-8, poz. 152). Hipoteka przymusowa zaliczana jest jednak w doktrynie i praktyce do kategorii szeroko rozumianych środków egzekucyjnych. Swoistość hipoteki przymusowej polega bowiem na tym, że obciążenie nieruchomości następuje na podstawie tytułu wykonawczego, a wniosek o wpis hipoteki bezspornie złożono przed wejściem w życie ustawy - Prawo bankowe z 1997 r. i wpis ten stał się podstawą egzekucji. Przepis art. 51 ust. 2 u. z. r. znajduje zatem zastosowanie.

Wbrew natomiast zarzutom skarżącego, nie doszło do naruszenia art. 1028 § 2 k.p.c. i art. 804 k.p.c., a także art. 53 ust. 2 ustawy - Prawo bankowe z 1989 r. Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika, że wierzyciel P. Bank złożył aż trzy tytuły wykonawcze, dotyczące tej samej wierzytelności. Tytuł z dnia 12 maja 1993 r. zawierał oświadczenie, że dłużnikiem z tytułu umowy kredytowej jest Roman B., z tytułu z dnia 20 lipca 1993 r. wynikało, że dłużnikiem jest Roman B. i poręczyciel Danuta B. jako współwłaścicielka nieruchomości, zaś trzeci tytuł - z tej samej daty - miał treść podobną, jednak słowo "poręczyciel" zostało skreślone. W tej sytuacji sąd rozpoznający zażalenie od postanowienia zatwierdzającego plan podziału był zobligowany do wyjaśnienia tych różnic i do ustalenia, czy Danuta B. była dłużnikiem z tytułu umowy kredytowej, czy była podmiotem innej czynności bankowej i czy wszczęcie egzekucji przeciwko niej wymagało nadania sądowej klauzuli wykonalności (której żaden z tych tytułów nie zawierał). Ocena materiału dowodowego w tym zakresie, dokonana na podstawie formalnego badania złożonych tytułów, nie narusza kryteriów określonych w art. 233 § 1 k.p.c., art. 244 § 1 k.p.c. ani art. 252 k.p.c., nie doszło też do naruszenia art. 1028 § 2 k.p.c. ani art. 804 k.p.c.

Nie można też uznać, że naruszone zostały przepisy dotyczące charakteru i konsekwencji wpisu hipoteki (przytoczone przez skarżącego przepisy art. 3 ust. 1, art. 5, art. 67 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, a także art. 365 § 1 k.p.c.). Sąd ustalił bowiem prawidłowo, że wierzytelność skarżącego zabezpieczona została wpisem hipoteki. Nie została zamieszczona w planie podziału, bowiem - jak wskazano we wstępnej części rozważań, nie mogła zostać zaliczona do piątej kategorii zaspokojenia, a suma uzyskana z egzekucji nie wystarczyła na uwzględnienie wierzytelności zaspokajanych w dalszej kolejności.

Wobec powyższego, orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 393¹² k.p.c.